

Erixon genomförs ända ner på nivån för indelningen av landet i kulturområden, även sådana som ligger inom ramen för den historiska problematik Winberg behandlar i sin bok. Åke Campbell påpekar således i sin undersökning *Skånska bygder under förra hälften av 1700-talet* (Uppsala 1928), att Sigurd Erixon när han urskiljde byggnadsprovinserna ”Sydvästsverige” direkt anpassade sig ”efter det från geografiskt håll resta kravet på en praktiskt användbar, förenklad regional indelning av Sverige” (s. 2).

Bo G. Nilsson, Stockholm

Yngve Ryd: *Snö – en renskötare berättar*. Ordfront, Stockholm 2001. 316 s., ill.

Snö – en renskötare berättar handlar om snö året om: från höstsnö till snö på sommaren, om snöfall, bärighet, skidföre och orörd snö och om hur barmark tinar fram, men också om renars och människors liv och verksamhet i snö och is. Yngve Ryd skriver att boken ”kan läsas som en fälthandbok, liknande den som funnits om fåglar och växter”. Jag läser den som ett etnologiskt arbete som ger många exempel på hur verksamhet och natur är sammanvävda.

Boken organiseras efter lulesamiska snötermer. Det finns flera hundra sådana. Eftersom jag inte kan samiska är det inte de samiska orden som fångar mig utan att de är så många, och berättelserna kring dem. Här är några exempel:

Det finns fyra ord för is som bildats i vattenhinken i kåtan: för is som är så tunn att den går sönder när skopan doppas, för is som måste slås sönder med skopan, för is som måste huggas med yxa och för is när hinken är bottenfrusen. Isen talar om hur kall natten varit: ”När man tittar i kitteln för att ta vatten så berättar man för de andra hur kall natten varit. Man höjer rösten och talar grovt om isen är tjock, om natten varit varmare talar man med lenare stämma.”

Barfläckar där snön tinat heter något annat än barfläckar där snön blåst bort. Barfläckar långt bort har ett eget ord. Till ordet för barfläck där snön tinat läggs ord som talar om något om den, t.ex. storleken, formen, läget, vad den används till. Man har en term för barfläck som är tillräckligt stor så att man kan sitta och koka kaffe på den, men samma barfläck heter något annat om en ren betar på den. Kaffebarfläck innebär mer än att det är så bart så att man slipper sitta på snön och koka kaffe. Den talar om att våren är på väg.

Det finns ett ord för tina när snön tinar, ett annat för att tina vatten och ett tredje för att halvtina vatten för att få dricksvatten. Helt tinat vatten är inte gott dricksvatten. Man kan halvtina vattnet vid elden eller ställa kitteln i solen. Då tinar det medan man sover. Så står det i boken. Läsaren måste tänka efter. Sover renskötarna på dagen när solen skiner? Om snö måste tinas till dricksvatten då bör det vara vår, och våren är flyttningstider då föret är bäst om natten. Då måste de sova på dagen.

Renskötaren Johan Rassa, född 1921, har levt i snö och is hela sitt liv och har berättat hela texten för Yngve Ryd och står också för de flesta bildtexterna. Det skriver Ryd i förordet. ”Jag” i texten är Rassa och inte Ryd. De har samarbetat i fem år om boken. Ingen av dem hade kunnat göra den utan den andre. Den är deras gemensamma verk. Det borde ha framgått klart redan på titelbladet. Enligt Ryd var det förlaget som motsatte sig det. Kanske är det bara en miss som kan ändras i nästa upplaga.

Yngve Ryd har lockat fram detaljerna genom idogt frågande. Att ha tidsplan för forskningsprojekt anser han vara oseriöst. Arbetet får inte avslutas för att tiden är ute, utan först när frågorna är färdigutredda. Jag tror inte att några frågor kan ”färdigutredas”. Det finns alltid något att tillägga. Men Ryd och Rassa kom långt. Ryd är envis, lyhörd och har ett brinnande intresse för ämnet. Kanske man kan tycka att han är alltför pedantisk. Men det är just det som är vitsen. Med detaljerna kommer han nära verkligheten och får den att leva. Snön, som i åtminstone norra Sverige är en påtaglig upplevelse varje dag under sju månader av året, får liv och namn. Det kan snöa ”snöögon” eller ”sparvhalvor”. Snön blir inte bara snö utan torr snö, blöt snö, tinande snö, snö som går att krama till en boll eller som fastnar överallt, snöfri mark och så vidare till ett helt universum av snö, is, barmark och öppna bäckar. När jag nu sopar yttertrappan eller kikar ut genom fönstret och ser flingorna falla, funderar jag på vad det är för snö. När jag oroar mig för renbetet, som man alltid gör häruppe, om man har anlag för att oro sig och har anhöriga som är renskötare, kan jag tänka: Marken har ingen isskorpa, så det går nog bra om det inte börjar regna och det blir hårt fruset skikt överst.

Ryd kan inte samiska och har fått hjälp av konsulenterna i lulesamiska, Nils-Olof Sortelius. Jag kan inte heller samiska och kan därför inte uttala mig om det som rör det språket. Det svenska språket är lättläst och berättande. I boken finns många bilder med informativ text. Ibland blir det lite jobbigt med de samiska termer-

na. Samma samiska term kan upprepas flera gånger i ett stycke. Det skulle ha underlättat för den svenskspråkiga läsaren om den samiska termen, där det varit möjligt, ersatts med det svenska ordet eller något annat som t.ex. ”den” eller ”sådan”. Här är ett exempel: Under KAFFEBARFLÄCK, *KAFFABIEVLLA* nämns *kaffabievlla* fyra gånger i första styckets sex rader. Första gången måste det stå där, andra och tredje gången skulle det kunna bytas ut mot kaffebarfläck och fjärde mot ”en sådan”. I nästa stycke på åtta rader nämns *kaffabievlla* tre gånger. Trots att jag läst de två styckena många gånger vet jag inte vad kaffebarfläck heter på samiska utan känner mig bara frustrerad inför ordet. Men det är självklart nödvändigt och utomordentligt bra att de samiska termerna finns där. De som t.ex. hört orden men inte är riktigt säkra på vad de betyder, kan använda boken som en uppslagsbok.

Snö – en renskötare berättar kommer att överleva båda Ryd och Rassa. Det vågar jag säga trots att jag inte kan bedöma det samiska språket. Det jag förstår räcker. Det behövs många sådana här arbeten men få klarar att genomföra dem. Ryd har läst vid universitet men tycker att de gamla som fortfarande kan berätta har mer att ge än den akademiska världen. Boken är befriande fri från termer därifrån. När han skrev *Timmerhästens bok* (1991), sa han en gång att arbetslösheten är bra för kulturen. Han överlever på arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Så länge han har lust att intervjua de gamla hoppas jag att arbetslösheten och de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna i Jokkmokk består. Annars finns det risk att vi går miste om en kulturskatt.

Kerstin Eidlitz Kuoljok

Bengt af Klintberg: *Rebecka och tigern. Berättelser från 1900-talets mitt*. Atlantis, Stockholm 2001. 148 s. ISBN 91-7486-570-6.

I elva korta berättelser skildrar folkloristen och författaren Bengt af Klintberg i sin senaste bok *Rebecka och tigern* händelser ur sin egen barndom i Stockholm vid 1900-talets mitt. Han skriver om så disparata ämnen som barnets undran inför vuxenlivet och ålderdomen, kärlek, samlarvurmar, sportengagemang, indianlekar och generationskonflikter; dvs. glädjeämnena och tillkortakommanden av de mest skilda slag. Men trots att

ämnen varierar hålls boken ihop av ett väl genomfört retrospektivt perspektiv.

Klintberg visar en sällsam förmåga att återge hur barn upplever omvärlden och som läsare känner man nästan kusligt väl igen sig i flera av hans berättelser. ”Ja”, tänker man ”precis så var det att vara barn och ung på 1940- och 50-talen!” Men han förmedlar dessutom en trovärdig bild av hur kärleksaffärer, fotbollsspel och samlarmanier tenderar att vara händelser av likvärdig dignitet i barnets värld. Lika svårt som det är att vara olyckligt eller hemligt kär, är det att bli sist uttagen till fotbollslaget eller att tvingas lämna ifrån sig sitt mest värdefulla bokmärke. Det finns egentligen ingen inbördes hierarki mellan sådana tilldragelser, de är alla lika smärtsamma i sitt eget sammanhang.

Författaren är, som det anstår en folklorist och performansforskare, en skarpsinnig iakttagare och skicklig berättare. Han minns betydelsebärande detaljer och har också förmåga att återge dem så att de blir nästan fysiskt påtagliga. Den värld han beskriver är huvudsakligen befolkad av andra barn och ungdomar medan de vuxna i de allra flesta fall har en perifer roll. De uppträder som föräldrar eller lärare eller grannar, men de har aldrig några egentliga huvudroller. Det för mina tankar till Charles M. Schultz’ serie *Snobben*, där världen uteslutande upplevs genom barnets ögon och de vuxna mest figurerar som röster eller som visualiserade genom enstaka ben och armar men aldrig i helfigur.

Rebecka och tigern är en skönlitterär bok, men den känns samtidigt som ett slags etnologiskt fältarbete i folkhemmets Sverige. Det är en välbärgad, välordnad och smått idyllisk värld som beskrivs, trots att den är präglad av andra världskriget och de hemska händelserna ute i Europa. Klintbergs minnen är mestadels ljusa och fridfulla. Är det en söndagstillvaro som målas upp, en privilegierad grupps värld som återges? Eller är det kanske just som ljus och fridfull vi minns vår barndom och uppväxt i de allra flesta fall? Och handlar frånvaron av kriget och förtrycket i tiden om att vardagens dramatik oftast överglänste de stora världshändelserna. Det närliggande och närvarande var det som gjorde starkast intryck och lämnade de tydligaste spåren. Det var det som hände på gården, på gatan eller i skolan som var betydelsefullt. Genom att framhålla just dessa perspektiv skapar Klintberg med sina texter en stark känsla av autenticitet.

Agneta Lilja, Flemingsberg